

12

17

I. N. J.
EXERCITATIO I.
DE

INNATA DEI
NOTITIA.

PRÆSIDE .

DN. JOHANN-ADAMO OSIANDRO,
SS. Theologiæ D. & Professore Extraordi-
nario.

RESPONDENTE

M. CHRISTOPHORO ZELLERO,
Calvensi.

Habita IV. & V. Septembr.

IN AULA THEOLOGORUM NOVA.

Tubingæ,

ANNO M. DC. LVII.

LITERIS KERNERIANIS.

Handwritten notes on the right margin, including 'H. H. H.' and other illegible characters.

9

Trigæ Virorum

REVERENDÆ ET
CLARISSIMÆ,

DN. M. JOHANN-CHRISTOPHORO
KRAFTIO, Cognato, Charalithanæ,
DN. M. PHILIPPO JACOBO RO-
THIO, Ostelzheimensis,
DN. M. JOHANNI JACOBO STROELINO, Can-
tharopolitano Diacono fidel.

Ecclesia
Pastoribus vi-
gilantissimis, fi-
delissimis.

*Dnn. sui Patronis, Fautoribus atque quondam Precepto-
ribus, obsequiosè, veneranter atque amanter su-
spiciendis*

Publico hoc Testimonio

Preces suas, obsequia,
gratumque Animum

offerre

M. CHRISTOPHORUS ZELLER,
Respondens.

De Innata Dei Notitia.

Σὺν Θεῶ.

T H E S I S I.

Hic Deum uterque Liber & Natura & Scriptura
sufficiens docet; ille præmittitur, hic Tertulliani judi-
cio subsequitur.

II.

Ut ergò ordine progrediamur, ad priorem hinc oculos
flectimus, expensuri, an aliqua detur cognitio Dei na-
turalis?

III.

Quæ quidem Quæstio cum dupliciter intelligi possit, nempe vel Ob-
JECTIVÈ, hoc est, num ex Inspectione Creaturarum possit aliqua subnasci
Creatoris notitia? vel SUBJECTIVÈ, h. e. num Homini ante prævium sen-
suum ministerium & discursum rationis à creaturis excitatum aliquis im-
pressus sit Divinitatis Typus, qui tanquam ἡγεμονικὸν stimulet ad universi
contemplationem & roborandam ex illa θεογνωσίαν insitam? duplicem etiam
& distinctam meretur considerationem.

IV.

Rejectâ ut minus controversa ad sequentem Exercitationem Objecti-
væ notitia, in præsentiarum de Subjectivâ sententias colligere placet.

V.

Photiniani quanquam planè ad genium Pelagii naturalia in immen-
sum extollant, nolunt tamen admittere aliquam de DEO naturalem, impri-
mis autem insitam, notitiam. Receptor, inquit Socinus, hodie sententia est,
homini naturaliter ejusq; animo insitam esse Divinitatis alicujus opinionem,
sed hanc sententiam falsam nos esse arbitramur. Prælect. Theolog. cap. 2.
quod homines de DEO aliquid sciunt, scribit Ostorodius in Institutionibus,
id non habent ex natura neq; ex consideratione Creationis, sed ex auditu, quo-
niam ab initio se Deus hominibus manifestavit; Gemella invenies in moder-
nis, Crellio, Schlichlingio, & aliis.

VI.

Arminiani seu Remonstrantes in Belgio, cum non modo non necessarium,
sed & superfluum judicarent, ut de hac quæstione quicquam in sua Confes-

sione definirent, valde suspectos sese reddiderunt consensus cum Socino & asseclis, in primis quia *Simon Episcopus*, Antesignanus illorum, in publico Illustris. D. D. Ordinum Hollandiæ West-Frisiæque Confessu *bis fassus est, se in Scriptis Cunradi Vorstij*, qui ὁμόψνητος Rakoviensibus, præsertim autem in libro ejus de DEO, nihil reperisse, quod cum veritate aut pietate pugnet, & Disputationes private in gratiam Arminianorum susceptæ negativam satis superque innuunt.

VII.

Calvinianorum si forulos excutias, diversos diversa docere confestim comperies, nam ut ut *Zanchius, Vysinus, Polanus, Alstedius, & alij* insitam de DEO notitiam propugnent, non tamen in eorum sententiam concedunt *Ludovicus Crocius, Marcus Fridericus Wendelinus*, & qui hisce præluxit *Clemens Timplerus*, apertè negans rationum Trigâ in medium adducta cognitionem de DEI existentia Homini esse innatam, videatur *Metaphysici Systematis lib. 4. cap. 2. Probl. 2. pag. 369.*

VIII.

Quid *Pontificij* sentiant forsan non omnibus est obvium, cum sub his terminis præcisè quæstionem hanc non proponant, colligitur autem ex *Commentatoribus* ad summam Thomæ & quidem ad primæ partis quæstionem secundam, articulum primum; ubi disputant: *utrum Deum esse sit propositio per se nota non tantum secundum se, sed etiam nobis Viatoribus sive secundum nos?*

IX.

Ingentem hîc concitant pulverem strenui illi Luctatores & Antabatomachi, ut vix possis perspicere, quæ singulorum in tam diversa abeuntium sit sententia; *Quidam* enim & natura & nobis per se notum esse existimant *Esse aliquod numen*, ut sunt *Ægidius, Thomas de Argentina, Albertus & alij*: *Quidam* per se quidem notum esse concedunt, at non nobis, quam sententiam defendunt *Thomas, Richardus*, & qui aliâs inter se semper contrarii *Franciscus Suarez, Granatensis, & Gabriel Vasquez, Bellomontanus*, ille quidem Tom. 2. *Metaph. disput. 29. sect. 3. artic. 32. pag. 41. hic* autem *Commentar. in Thomam Tomo 1. disp. 19. cap. 2. p. 88. Quidam* neque per se neque nobis notum esse contendunt, ut *Henricus de Gandavo, Petrus de Alliaco, Iohannes de Bassolis & alij*, & quantæ dividia circa explicationem terminorum? *alii* per se notum hoc, *alii* alio modo definiuntibus, imò distinctionem hanc quibusdam plane evertere & tautologias accusare satagentibus:

bus:

bus: Videatur Rodericus de Arriaga Tom. 1. Oper. Theol. disp. 2. sect. 1. art. 2. & seqq.

X.

Quoniam autem in hoc tenebrarum Regno difficile sit certa notare vestigia, communis tamen opinio Iesuitarum & Thomistarum est, Propositionem illam de DEI existentia non esse notam per se nobis, adeoque non dari notitiam de DEO insitam.

XI.

Moderni quidam Philosophi, qui notitiarum naturalium strenui propugnatores esse aut videri volunt, nullam tamen notitiam congenitam agnoscunt, sed omnem de DEO sensum præsupponere Creaturarum Speculum, sensuum exercitium, rationis discursum, constanter defendunt; non negant quidem lumen Intellectui connatum, quod sit participata similitudo luminis increati, in quo continentur rationes æternæ, sed à notitiis ipsis accuratè volunt discerni; non negant lumen illud naturæ esse aliquam Intellectus humani τελείωσιν, sed nolunt ab Intellectu realiter distingui: Addunt, ut oculis, in quibus est velut flammula lucida, quæ illis impertit vim videndi, res propositas aspiciamus & colorum discrimina dijudicamus, ita mentibus nostris divinitus insitam esse lucem, quâ Deum cognoscamus & discrimina honestorum & turpium cernamus, & ordinem, numerum, distinctionem, naturam & proprietates rerum à DEO conditarum quasi aspiciamus.

XII.

Nostra & Theologorum nostratum sententia est: non solum dari in adultis notitiam quandam de DEO haustam ex intuitu Creaturarum & per Actum Intellectus elicitam, sed etiam nativam, divinitus impressam, omnibus & singulis hominibus communem, ante omnem vel sensationem vel Intellectus operationem, quæ Radix quasi & principium acquisitæ & successu temporis ex Creaturis deductæ.

XIII.

Ut stabiliatur hæc thesis, producamus primo locum Rom. 1. v. 18. & 19. ubi Gentium Apostolus hæc habet: Ἀποκαλύπτεται γὰρ ὀργὴ Θεοῦ ἀπ' ἔργων ἧ ἐπὶ πᾶσιν ἀσέβειαν καὶ ἀδικίαν ἀνθρώπων, τῶν τῷ ἀλήθειαν ἐν ἀδικίᾳ κατεχόντων; διότι τὸ γνωστὸν τῷ Θεῷ φανερόν ἐστιν ἐν αὐτοῖς· ὃ γὰρ Θεὸς αὐτοῖς ἐφάνερωσε.

XIV.

Argumentamur hoc modo: Quodcumq; γνωστὸν inest omnibus hominibus, captivatur iniquè & manifestum est in gentibus φανερώσει divina, illud ipsum

est insitum, nativum, & à prima hominis origine Menti impressum; Atque γνωσὸν τῆς Θεῆς, seu, ut cum Catone loquamur, Cognobile DEI, inest omnibus hominibus, captivatur iniquè & manifestum est in Gentibus Φανερώσει divina; Ergò.

XV.

Nexus Majoris est Adamantinus: Si enim inest omnibus & singulis aliquod γνωσὸν, tùm inest non solum discurrentibus, sensuum adminiculo utentibus, & in Creaturarum Speculum respicientibus, sed etiam sensibus & Exercitio rationis destitutis, quales cœci & infantes adhuc à matre rubentes, imò intra viscera uteri conclusi, quorum notitia non potest esse nisi congenita, nisi cum vita transfusa; si captivatur iniquè, ergò actu adest, ergò intus contra genium suum premitur & possidetur, ergò non est mera δυνάμις ad γνωσὸν succossu temporis acquirendum: Si manifestum est in gentibus Φανερώσει divina, imò omnibus hominibus, planissimum est non per prolixos consequentiarum ductus, non per gentilium singularem industriam, non per obsectorum Illicia illud ipsum in Mente nostra exfurgere, qualis acquisitæ Origò est & Ratio.

XVI.

Minor Solis radio scripta exhibetur ab Apostolo, loquitur enim de omnibus quos ἀσέβεια καὶ ἀδικία commaculat, iræque divinæ obnoxios reddit; loquitur de tali γνωσῶ, quod cum ἀληθεία iniquè captivata coincidit; loquitur de tali lumine, quod Φανερόν ἐστιν ἐν αὐτοῖς, quod à luce primæva in intima mentis viscera defluxit.

XVII.

Nebulas huic luci offundunt, qui ad Majorem reponunt, primò non quod omnibus hominibus æquè inest, confestim omnibus hominibus esse innatum; Eundem Solis & Lunæ cursum omnibus hominibus apparere & eandem de eodem esse cognitionem, omnes sentire ignem calefacientem imò & urentem, videre lapidem descendentem, deprehendere colores visibiles, &c. has virtutes omnibus hominibus sensu & ratione utentibus esse communes, nec tamen esse innatas. Secundò, etiam notitias acquisitas posse captivas teneri, non itaque necessum esse, ut notitiæ illæ in injustitia detentæ confestim sint insitæ sive connatæ, & latius patere intus possideri quam connasci. Tertio, Manifestum quoque per se esse Ortum & Occasum Solis, descensum gravium, non tamen Ortus & Occasus notitiam nobis esse innatam, nec enim manifestum per se, opponi ei quod innotescit per aliud, cum

Pau-

Paulus ipse doceat, Deum patefecisse illis per visibilium Creaturarum complexum, nec manifestum in aliquo extrinsecæ origini adversari, ipsum Apostolum ita loqui de τῷ γνωστῷ τῆς Θεῆς in ψ. 18. & 19. ut apertè pateat, ex visibilibus hujus universi illud esse deductum.

XVIII.

Ad *Minorem* verò, falsum esse γνωστὸν τῆς Θεῆς inesse omnibus, esse innatum, nullam esse sequelam; Ira DEI revelatur de cælo super omnem impietatem & injustitiam hominum veritatem in injustitia detinentium; ergò veritas illa est connata; Morale hoc esse & voluntatem hominis attinere, non intellectum; Longè alium esse verborum Apostolicorum sensum, nempe veritatem, quam gentiles de DEO naturali intellectus lumine ex visibilibus mundi Creaturis hauserunt, in injustitia ab ipsis fuisse detentam. 2. Veritatem de DEO, sive γνωστὸν τῆς Θεῆς quidem captivum quasi teneri in injustitia ab hominibus, non autem hoc cum Notitia impressa coincidere, loqui Apostolum in ψ. 18. de re, modum autem exponere ψ. 19. & 20. *At re autem ad modum determinatum illicitum institui progressum*; Tandem 3. non dici ab Apostolo, notitias insitas esse manifestas, peti itaque principium per suppositionem illius quod in Controversia, nec φανερόν opponi ἀφανιστῶ, eo ipso, quo illud φανερόν ex clara mundi inspectione in nobis refulgeat.

XIX.

Excutiamus singula distinctè; *negant* id, quod omnibus inest, confestim innatum esse *Instantia* à cursu Solis, calefactione ignis, lapidis descensu petitâ; *At malè* negant, cum exempla adducta non quadrent, nec quoad latitudinem subjectivam cum notitia illius principii *DEVM esse* comparari possint; *Communes* sunt istæ veritates hominibus non omnibus, sed sensu & ratione utentibus, imò ne his quidem omnibus: *Anne* etiam Infantes cum primum in lucem eduntur Solis Lunæque cursum agnoscunt? *An* ignem ureretale γνωστὸν ut omnes convincat & naturaliter in assensum rapiat? què ergò illi, qui in *extremâ Ægypti Ora* ad Oceanum sedes posuere suas ab Eudoxo allatum ignem quondam ita adamaverunt, ut sinu excipere voluerint? *An* descensus gravium, colorumque varietas etiam ad cæcos sese extendit? Manet itaque firmum, quòd quicquid toti speciei, omnibus & singulis individuis à maximo ad minimum, à summo ad imum, inest, illud pro congenito agnosci, nec quæ secundum quid universalialia sunt, ad universalitatis absolutæ cum natura connexionem posse assurgere.

XX. Ne-

XX.

Negant secundo, à captivitate duci ad insitæ notitiæ præexistentiam firmum argumentum: *At posito*, solitariè per captivationem violentam non inferri præexistentiam alicujus nativi, *nondum tamen* causa cecidimus, ut ut enim hoc non concludatur, infert tamen præexistentiam actualem alicujus notitiæ undecunque haustæ, destruit hypothefin illam adversariorum, quâ potentialiter istud γνώσιν τῆς Θεῆς accipiunt & explicant, dum ipsi agnoscunt consequentiæ vim, instantiæ loco repositis notitiis acquisitis actu mentem imbuentibus; *sed non opus est, ut tantum largiamur* impugnantibus, cum firmissima, si verbis Apostoli inhæreamus, à captivatione illa violenta ad notitiam insitam captivatam sit consequentia. *Quodcumq;* enim γνώσιν ante Exercitium sensuum, operationem Intellectus, applicationem contemplativam ad visibilia universi, captivatur, *illud* procul dubio insitum, nativum, & à vitæ primordiis complantatum est; *At verò* γνώσιν illud Paulinum etiam ante sensuum & Intellectus Exercitamenta captivatur, *Ergò*; *Hoc* vult sibi *distinctio* ψ. 18. & 19. *huc* tendit *progressus argumentativus* Apostoli, *id* intimat particula γὰρ συλλογιστικῆ ex insito τῷ γνώσιν tanquam causâ inferens Effectum contemplationis penes adultos & applicationem interioris stimuli ad extrinsecum objectum, adeoque concursum interni & externi principii suavemque connexionem: *Aërem autem ferit*, quod de *Impiis in Ecclesia* opponunt, audire eos quotidie de DEO sermones, illunque cognoscere & tamen illud verbum auribus acceptum in injustitia detinere, nec enim apud impios in Ecclesia est captivatio, sed contemptus, non oppressio, sed neglectus, non incarceratio, sed repudium.

XXI.

Negant tertio, Manifestum in aliquo opponi extrinsecò cognitionis principio; *at negasse* si sufficiat, quid firmum erit in orbe? *Producunt* quidem Solis Ortum atque Occasum, ut vim nostræ Majoris obtundant; *at*, si tam manifestus ille, *cur* tot concertationibus obnoxius in Belgio? *cur* doctissimi in illo vel astruendo vel destruendo defudant? *cur* Cartesiani & Peripatetici Philosophi & Theologi in Academiis florentissimis tantum in hoc argumento explicando dissident? *Descensus* gravium manifestus est, sed non omnibus, non intra cordis penetrabilia Mentisque recessus, præcisa attentione ad corpora sed intendentibus. *Longè diversa sunt*, aliquid esse manifestum (sit ita posse hoc vocabulum eousque extendi) *sensuum interveniente Exercitio adeoque, acquisitè, & aliquid esse manifestum in aliquo adeoque, connata-*

TUTA-

turaliter, illud non opponitur principio extrinseco, sed amicè cum eodem conspirat, imò necessariò illud ipsum præexigit, hoc verò istam connexionem sollicitare quis demonstrabit? Patefactio huc nihil confert, num enim illa externa? Probandum hoc, non supponendum; nullane interna? nihilne cordibus inscriptum? manifestum est in nobis γνωστὸν τῷ Θεῷ, quia DEUS in nobis istud patefecit, aliud rei initium, aliud augmentum, illud versiculus decimus octavus, hoc decimus nonus respicit; Non, ut coquus jura confundit, distincta in unum chaos miscenda.

XXII.

Transeamus ad *vindicias Minoris*: negatur γνωστὸν τῷ Θεῷ omnibus inesse, quia aliud *Mores Americanorum, Lex Sardonum, Lydorum Consuetudo* suadeat; At si hæc evertunt notitias *insitas*, expungent quoq̄, *acquisitas*; an ne quosdam solùm arguit Paulus? *annon* agit contra Græcos & barbaros? σοφῶς καὶ ἀνοήτως ψ. 14? *annon* contra omnes homines, quos coram divino judicio convincere & ἀναπολογήτως reddere intendit? *nec sequitur, Morale* aliquid intercurrit in verbis Paulinis; *ergò τὸ* latēs sub captivatione nō est *Physicum* à primordiis vitæ impressum: falsam a. esse Interpretationē verborum Pauli subjunctam præcedentia docere possunt: *Negatur 2.* γνωστὸν τῷ Θεῷ cum notitiâ impressâ coincidere, quia versiculus subsequens rationem modumque illius notitiæ exponat, *at male* opponuntur subordinata, ponit Paulus principium facilitatis internum, externum in subsequente superaddit. *Quid* autem veritas ἐν φυλακῇ? *quid* γνωστὸν τῷ Θεῷ sub Ἰπισκριασμῷ quam notitia principiorum de DEI existentia & quibusdam attributis? *Insitam* autem illam esse hæcenus luculenter probavimus; *Negatur 3.* Apostolum dicere notitias *insitas* esse φανεράς, non dicit quoad explicitam subjecti mentionem concedo, dicit quoad prædicati cum illo τῷ γνωστῷ compositionem, nec concludimus, quodcunq̄e γνωστὸν est φανερόν in nobis, illud est *insitum*, sed notitiæ *insitæ* sunt φανεραί: *Ergò demonstramus* istas notitias esse *insitas* in Conclusionē, non *supponimus* in Minore, sed hoc volumus, atqui γνωστὸν τῷ Θεῷ principia illa communia, notitia illa esse aliquem DEVM est manifesta in gentibus, imò in omnibus omniū temporum, ordinum, ætatis, hominibus: *Ergò;* hoc evertendum est: hîc docendum, hoc φανερόν divinum, hoc φανερόν universale, non opponi ἀφανησῶ, industriæ discursivæ, extrinseco irritanti, imprimenti, objectivè concurrenti principio.

XXIII.

Succedat alter Achilles ex Rom. cap. 2. v. 14. & 15. ubi hæc leguntur: ὅταν γὰρ ἔθνη τὰ μὴ νόμον ἔχοντα, φύσιν τὰ ἔ νόμος ποιῆ, ἔ τινὲ νόμον μὴ ἔχοντες, ἑαυτοῖς εἰσι νόμοι. οἵτινες ἐνδείκνυται τὸ ἔργον ἔ νόμος γραπτὸν ἐν ταῖς καρδίαις αὐτῶν, συμμαρτυρήσῃ αὐτῶν τῆς σιωπῆς, καὶ μεταξὺ ἀλλήλων τῶν λογισμῶν κατηγορήσῃ, ἢ ἑ ἀπολογεμένων.

XXIV.

Tot hic argumenta ferè quot Verba. Argumentamur; Quicquid inest φύσιν, est inscriptum in cordibus omnium, stimulat conscientiam ad Accusationem vel Excusationem etiam remota omni lege extrinsecus latâ & formidabili pœna transgressionem illius subsequente, illud est insitum, nativum, & à primordiis vitæ impressum; Atqui notitia DEi inest φύσιν, est inscripta in cordibus omnium, stimulat conscientiam, &c. Ergò.

XXV.

Major est immotæ veritatis, quod enim naturâ inest, id non Institutione nobis adhærescit vel traditione communicatur; est enim naturâ quasi nascitura, videatur Suarez. tom. 1. disp. Metaph. disp. 15. p. 352. art. 5. Paulus Gal. 2. ψ. 15. Rom. II. ψ. 21. Eph. 2. ψ. 3. quicquid inscriptum est in cordibus nostris, id non est ipsum Cor, ipsum subjectum, cui facta est inscriptio, aliud enim est Tabula, aliud Typus tabule impressus, quod stimulat conscientiam, & quidem intrinsecus pungit, lancinat, etiam præcisâ lege non latâ id non externum, sed internum quoddam principium directivum erit, à nativitate homini per summi judicis digitum impressum.

XXVI.

Minor ferè in terminis habetur per authoritatem Apostoli; dicit 1. Paulus, Gentes legem non habentes φύσιν ea quæ legis sunt fecisse, oportet itaq; legem per naturam iis inesse, à qua tanquam principio formali illa τὰ ἔ νόμος processerunt, sibi ipsis esse legem, tam arctè adhærere visceribus eorum legem, ut etiam sine externo directorio sentiant sese vi quâdam intrinsecâ ad hoc vel illud opus impelli, at qui observat legem, legem cognoscit, lex autem naturæ DEI cultum urget, legislatorem prodit, DEUM ergò cognoscit, quia lege ad illius cultum impellitur. Dicit 2. Paulus, ostendere gentes opus legis scriptum esse in cordibus suis, at, si inscriptum cordibus, aut digitus regenerationis, aut institutionis, aut discursus ex contemplatione creaturarum hic operam suam impendit, nullum autem horum sine absurditate

tate

tate dici potest, non *primus*, aliàs non fuissent gentes, non *secundus*, dantur enim non solum Græci, sed & barbari inter gentes informatione destituti, non *tertius*, quia discursus ex aspectu creaturarum ut talis nullum legis vestigium post se relinquit, non quid turpe aut honestum, fugiendum aut faciendum ostendit, multò minus autem legislatoris alicujus & Judicis severi Typum cordi indelebiter imprimit. *Quid ergò* consequitur nisi per naturam legem esse insculptam? *dicit tertio Paulus*, conscientiam contestari de opere legis inscripto, oboriri ex collatione ad opus legis cogitationum vel accusationem vel excusationem: Si enim rectè egerit quis, approbat, si malè, accusat, damnat & tanquam pœna quædam perpetuò mentem angit, urget & premit

- - - - - multo sævior illis

quas aut Cæditius gravis invenit aut Rhadamantus.

Quis autem non videt hæc notitiam DEI practicam includere? *quis* nescit illud Menandri *Βροτῶς ἀπασι συνείδησιν Θεόν?* *quis* non concludit, si conscientia omnibus est naturalis, ergò naturalis & insita quoque erit DEI cognitio, unde metus ille etiam improbissimorum, etiam lege solutorum, nisi ex præsupposita aliqua Severi judicis notitiâ intimè conscientiæ connexa?

XXVII.

Egregiè in hanc rem tum sacri tum profani Scriptores: Lex hæc inquit *Ambrosius Epistola 71* non scribitur, sed innascitur, nec aliquâ percipitur lectione, sed profluo quodam Naturæ fonte in singulis exprimitur, & humanis ingeniis hauritur. Non scriptam esse hanc legem sed natam, quam non didicimus, accepimus, legimus, verù ex naturâ arripuimus, hausimus, expressimus; ad quam non docti, sed facti, non instituti, sed imbuti sumus, testatur *Cicero in Oratione pro Milone*. Manet itaque fixum illam DEI representativam legem, illud Mentis lumen, illum veri Rectique Typum esse constans ab ipsa nativitate depositum unicuique commissum, ut loquitur *Chrysostomus Hom. 12. in Epistolam ad Romanos*.

XXVIII.

Immota hæc videri possent, nisi qui diversum hinc sentiunt omnibus contraniterentur viribus; utramque enim propositionem dubiam & suspectam reddere conantur variis tum instantiis, tum distinctiunculis excogitatis: *Falsum 1. esse* dicunt, τὸ Φύσι inesse legem, inesse notitiam de DEO, nec hoc Apostolum dicere, sed naturâ (*id est, natura sive naturalis rationis ductu*) ea quæ legis sunt fecisse: *Falsum esse*, ex inscriptione sequi insitam

notitiam, dicere Deum, *Dabo legem meam in visceribus eorum, & in corde eorum inscribam eam.* Jer. cap. 31. v. 33. dicere Paulum 2. ad Corinthios cap. 3. v. 2. epistola nostra vos estis ἐγγραμμένη ἐν καρδίαις ἡμῶν & seq. v. 3. inscripta non in tabulis cordis carnis; *anne* autem consequens, nativum esse etiam Evangelium & cum vitæ primordiis ortum? *anne* Corinthii per naturam impressi cordi Pauli no? Falsum terride esse, conscientiam præsupponere notitiam DEI insitam, principia practica complantata, plus inferri non posse, quam conscientiam fundari in notitia DEI, notitia principiorum, num autem hæc connaturalia & nativa sint nondum liquere, ex acquisitis pendere illam notitiis planum esse ex ipsis stimulis. Imò eousque quidam progrediuntur, ut *Metum conscientia*, neq₃ insitam de DEO notitiam præsupponere, neq₃ acquisitam arguere existiment, cum non *DEVM tantum*, sed vim quamvis superiorem timeamus, etiam ipsum horrendum *Damonem*, cui supplicarint Indi, remittuntque ad *Gellij* lib. 5. cap. 12. & *Porphyrium* de Sacrificiis.

XXIX.

Ut ut verò hi arietes intorqueantur argumento Apostolico, firmum tamen illud instar cautis Marpesiæ persistit, *nam primò*, si gentes faciunt Φύσιν, quæ legis sunt, Φύσιν oportet inesse legem illis, contrapositè dum *Judæi* dicuntur fecisse opera legis divina directione, oportuit non in illis, sed circa illos, non connaturaliter, sed exteriori promulgatione, revelatione directione fuisse aliquam legem dirigentem, urgentem; *nec γὰρ τὸν ἕθερος καὶ νόμος & νόσος ἕθερος* intimè in cordibus connexa divellere licet; *nec* vox Φύσιν istam detorsionem ad ductum naturalis rationis, ad acquisitas ex illo ductu notitias admittit, *omne analogum per se positum stat pro significato suo famosiore.* A *primaria a.* vocis hujus acceptione non nulla urgente in contrarium ratione propositâ recedendum; *anne* Φύσιν facere quæ sunt legis idem est ac facere, quæ sunt legis, beneficio industriæ circa universum contemplandum exercitæ, beneficio notitiarum acquisitarum? *anno*: Paulus gentes Judæis opponit in ratione externæ acquisitionis & intrinsecæ impressionis, gentes enim illam legem, quam Judæi habebant per solennem promulgationem, non habuisse per revelationem, vel Judaicam traditionem & consequenter sola impressione divina naturali evidenter affirmat.

XXX.

Nihil proficiunt *secundò* Instantiâ ex *Jeremia* & *Paulo* petitâ, *nam primò* inscribere aliquid in cor alicujus notat actualem communicationem alicujus veritatis vel cognoscibilis inscripti & consequenter non per me-

ram

ram *δύαμι* est explicandum, ut quidem illi, qui insitam notitiam impugnant, sentiunt. *Secundo* si *ἀπὸ κενῶν* repetatur vox *φύσις*, ut subintelligi debet, ex primo syllogismi membro instar ceræ diffluunt instantiæ ex Jeremia & Paulo adductæ, *neq̄ enim* vel ille vel hic de inscriptione naturali, & in universum hominum genus se diffundente agit, sed de gratiosa & qualicunq̄ alia particulari. *Tertiò*, ut in scriptio intimata & Novo Testamento per Jeremiam promissa respicit legem tabulis lapideis digito DEI insculptam, dicit operationem quandam intensam, penetrantem & durabilem, nec lumen solum notat, quo Evangelica solatia, promissiones & favorabiles ampliationes possint intelligi seu apprehendi, sed unâ propositiones de Evangelica gratia, principia fidei, Typos Spiritus Sancti, ita cum opus legis Apostolus dicit inscriptum esse cordibus gentilium, non lumen quoddam solum notat, cujus beneficio notitiæ acquiri possunt suecessu temporis, sed unâ principia practica morum, propositiones de DEI Existentia & Cultu, Typos Judicem & legislatorem adumbrantes, qui impressi durabiliter, qui ut in *tabulis Mosaicis* lex divina, ita insculpti sunt in *cordibus gentilium* illo tabularum beneficio destitutorum; *neq̄* quadrat huc locus Corinthiacus, dicit Apostolus: *Vos estis Epistola nostra, scilicet commendatitia*, conversi enim nostro ministerio & DEO & hominibus commendatos nos redditis, ideoque estis *ἐγγεγραμμένη ἐν καρδίαις ἡμῶν* talis Epistola quam in corde meo, quasi in intimo sensu altissimè defixam gesto, estis etiam Epistola Christi inscripta non in tabulis lapideis, sed carneis cordis, *nec enim qualiscunq̄ vocabuli acceptio nostrum argumentum suffulcit, sed tota textus structura*, nec Paulus de inscriptione loquens ad *δύαμι*, sed actum respicit & apertè internum quid connotat.

XXXI.

Umbras *tertiò* in pariete pingunt, quæ nullum terrent cordatum, concedendo conscientiam præsupponere principia practica, notitiam DEI, sed non insitam, non nativam, *quid enim* de his sentiendum qui nullas vel acquisiverunt vel acquirere allaborarunt notitias, quos tamen diri conscia facti

Mens habet attonitos & furdo verberare cædit

Occultum quatiente animo tortore flagellum?

Remorsus & lincinationes utiq̄ue existunt ex acquisito seu perpetrato facinore, sed *aliud est notitia facti, aliud legis* quæ præsupponitur, ad quam facinora perpetrata tanquam ad normam per providentiam divinam homini relictam conferuntur: *quod autem aliqui planè illud à conscientia metu*

deductum argumentum subvertere nituntur, insanum est, nec enim quamvis superiorem vim timemus Metu Conscientiæ, sed studio naturalis conservationis, quo etiam *bestia dolorifica* timent atque declinant, nec horremus *Dæmonis* nisi in quantum concipimus illum ut apparitorem in executione judiciorum divinorum ob scelerum mensuram adimpletam strenuum & immaniter sævientem, nec *Metus Conscientiæ* in qualicunq̄ tremore consistit, sed in agnitione reddendæ rationis de perpetratis, qui in nullum alium nisi in DEUM, nisi in Judicem supremum sese resolvit.

XXXII.

Accedat tertio pro roboranda thesi *communis gentium* in hac una re non dissentientium *Consensus*, ut loquitur *Lactantius lib. 1. de fals. Relig. c. 2.* *quæ enim Gens, ait Cicero. aut quod genus hominum, quod non habeat sine doctrinâ anticipationem quandam Deorum, quam appellat prolepsin Epicurus, id est, ante ceptam animo rei quandam informationem, sine quâ nec intelligi quicquam nec quæri, nec disputari possit; Multum dare solemus præsumptioni omnium hominum, apud nos veritatis argumentum est scilicet aliquid omnibus videri, tanquam Deos esse inter alia sic colligimus, quod omnibus de Diis opinio insita est: nec ulla gens usquam est ad eò extra leges moresque rejecta, ut non aliquos Deos credat, scribit *Philosophorum omnium quos Roma vidit Sapientissimus* Epist. CXVII. videatur *Crellius* ipse lib. de Deo cap. 5. pag. 17. cum itaque in hoc Græcus cum barbaro, mediterraneus cum insulano, sapiens cum stulto consentiant, utique hic locus in nullum aliud principium nisi in naturam sese refundet.*

XXXIII.

Cadit ergò *sententia Photinianorum*, neque quatuor illa argumenta *Socini*, partim ex principiorum impossibilitate, partim ex exemplaritate, partim ex impiorum profana impietate, partim ex populorum barbarie & inolita Ruditate petita quicquam concludunt.

XXXIV.

Ruit *Scepticismus Remonstrantium*, qui quo tendant lubricæ illæ propositiones satis produnt, cum causam problematis hujus indecisi in *Apollogia* hanc reddunt, quod hic Scriptura sufficiat cuilibet homini & argumenta ex illa desumpta talia esse credant, ut cætera omnia præ illis infirma atque incerta, saltem operosiora & Controversiis pluribus impedita censeant.

XXXV.

Succumbit illa pars *Calvinianorum*, quæ cum *Timplero* defectum exercitiij
ratio-

rationalis opponit notitiæ congenitæ, vel à sensuum foribus omnia suspendit scibilia, vel patefactionem cum patefacto interno committit. *Saniores sunt, qui in acie stant contra Socinianos & paria nobiscum arma versant contra Atheos.*

XXXVI.

Nec ad veritatis Solem emergunt Pontificij, qui vel impiè neque per se, neq; nobis notum esse contendunt hoc *ἠώρισμα* DEVM esse, à paganis redarguendi in extremo iudicio: vel notum quidem per se concedunt, at nobis præfractè negant, erudiendi à Paulo inscriptionem nativam principii hujus urgenti, ut ex antecedentibus constat, nec juvat illos vel ascita demonstratio, vel quorundam etiam suppositâ terminorum notitia negatio, vel nominum divinorum relativa conditio, vel specierum intelligibilium per dependentiam ad aliud principium productio, omnia enim hæc falsa & in fraudem veritatis conficta, quod conflictus docebit.

XXXVII.

Laudandi autem *Ægidius, Thomas de Argentina, Albertus, Lyra, Toftatus, & alij*, qui ingenue fatentur atque defendunt hoc *ἠώριον*, nempe DEVM esse non solum esse per se notum, sed & nobis: premunt illi Patrum vestigia *Tertulliani, Cypriani, Arnobij, Hieronymi, Augustini, Anselmi, Damasceni*, cujus postremi utraque & insitam & acquisitam conjungentis verba lib. 1. de fide orthodoxa cap. 1. ita se habent: *Nemo est mortalium, cui non hoc ab eo naturaliter insitum sit, ut DEVM esse perspectum habeat, quin ipse quoq; res condita, earumq; conservatio & gubernatio divina natura Majestatem predicant.* Nec moramur, quæ *Iesuitæ*, qui in ipsa nive atramentum vident, ad hæc testimonia reponant, in primis *Vasquez* ad Damascenum, novimus enim licere iis in disputationibus quocunque modo Patres explicare & quandoque aliam mentem illis affingere, probantibus hanc perfidiam *Pio V. & Gregorio XIII. Pontificibus.*

XXXVIII.

Tandem prostrata quoque & quoad potissimam exceptionum partem enervata sententia *modernorum Philosophorum* se in umbram recondit, nec enim tam ovum ovo, aut lac lacti tam simile est, quam quæ hodiè quidam disputant, & quæ *Crellius* de notitiis insitis prodidit, cui jam pridem solidè responderunt famigerati in certamine cum Photinianis Theologi.

XXXIX.

Restant notitiarum insitarum origo atq; natura, quæ sequens sibi vendicat Disputatio; finio itaque & cum voto Augustini concludo: *Domine da nosse Te, nosse Me, ut utriusq; notitia imbutus nec timide nec tumide tendam in Nominis Tui gloriam, Anima mea salutem, Proximiq; commodum.*

ΕΠΙΚΡΙΣΙΣ
DE EGREGIO CONATU STUDIORUM

Dn. M. Respondentis.

Contentus non est ZELLERVS Codice Sacro,
Naturæ libro quin probet esse DEUM:
Doctrinæ fuerit tandem quæ, quanta supellex,
Utraque si doctum pagina reddit eum!

εὐνοίας ἐνεκα apposuit

Tobias Wagner D.

Viderat ut Cæli sobolem de pulvere Momus:
Risit & ad Superos talia Verba dedit.

Num Colophon operis circum præcordia tanti
Ut lustrem sensus sole caret vitreo?

Non sic ZELLERUS, qui cordis viscera tentat,
Ac aliquem cunctis conspicit esse DEVM:

Grandior hæc pietas & doctæ mentis acumen
Ritè TIBI fixum comprobat esse DEVM.

a. c. apposuit

Joh. Adam Osiander, D. Præses.

Fœdera naturæ dum sancta refigere tentat,
Contemptoque ruit per scelus omne DEO

Atheus: Exarsit veræ pietatis ab æstu,
Thetaque præfixit triste, nigrum sceleri.

ZELLERVS, scriptas monstrans ab origine prima
Notitias, lucis primigenæ radios.

Scilicet excellens qui pridem nomen adeptus,
Sic sic ZELLERVS nomine & ominè erit.

Bono omine scr. Amico suo exoptato

M. Joh. Andreas Hochstetter, SS. St.

Dum scandens Cathedram mature tendis ad alta,
Noster jure Parens gaudia mille capit.

Exemploq; Tuos fratres conamur & ipsi
Proficere, optantes omnia fausta Tibi.

Ex fraterno amore scripsit

Joh. Cunrad. Zeller, Phil. Cult.

20 Juli 1987

28. April 1988

Datum der Entleihung bitte hier einstempeln!

7. Okt. 1996

5 7. März 2000

digitalisiert misc. 4 PPN:

311704670

SÄCHSISCHE LANDESBIBLIOTHEK

2 0377809

Philos. B. 187

